

ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Διδάσκων: Νικόλαος Πέτσας, Φιλόλογος
2^ο Πρότυπο Πειραματικό Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης

Πίνακας Περιεχομένων

◆ Πρόταση

◆ Όροι της Πρότασης

◆ Προσδιορισμοί

Ονοματικοί

Ομοιόπτωτοι

Παράθεση

Επεξήγηση

Επιθετικός προσδιορισμός

Κατηγορηματικός προσδιορισμός

Ετερόπτωτοι

Γενικής πτώσης

Δοτικής πτώσης

Αιτιατικής πτώσης

◆ Οι ονοματικοί προσδιορισμοί στη νέα Ελληνική

Πρόταση

```
graph TD; A[Πρόταση] --- B[Απλή]; A --- C[Σύνθετη]; A --- D[Ελλειπτική]; A --- E[Επαυξημένη];
```

Απλή

Σύνθετη

Ελλειπτική

Επαυξημένη

Πρόταση λέγεται η οργανωμένη ομάδα λέξεων, που εκφράζει ένα απλό νόημα.

Απλή λέγεται η πρόταση που έχει τους υπάρχοντες κύριους όρους μονούς.

- 1) Ὁ Κῦρος βασιλεύει.
- 2) Ὁ Σωκράτης ἦν σοφός.
- 3) Χρόνος ἄνδρα δείκνυσιν.

Σύνθετη λέγεται η πρόταση που έχει έναν ή περισσότερους από τους υπάρχοντες κύριους όρους διπλούς ή πολλαπλούς.

- 1) Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἦσαν σοφοί.
- 2) Κῦρος ἦν φιλόανθρωπος καὶ φιλομαθής.

Ελλειπτική λέγεται η πρόταση στην οποία παραλείπεται εννοούμενος ένας ή περισσότεροι από τους κύριους όρους.

- 1) Ἔσμεν Ἕλληνες (ενν. ἡμεῖς).
- 2) Σοφὸν τὸ σαφὲς (ενν. ἐστὶ).

Επαυξημένη λέγεται η πρόταση που αποτελείται από κυρίους και δευτερεύοντες όρους (προσδιορισμούς).

- 1) Κῦρος ὁ βασιλεὺς ἦν ἄνδρεῖος.
- 2) Ῥαδίως καὶ πρῶως τὴν συμφορὰν φέρεις.

Το ρήμα, το υποκείμενο αλλά και οι άλλες συνταγμένες λέξεις, από τις οποίες απαρτίζεται η πρόταση, ονομάζονται όροι της πρότασης. Ανάλογα με το λειτουργικό τους ρόλο διακρίνονται σε κύριους και σε δευτερεύοντες όρους.

Κύριοι όροι είναι οι πυρήνες της πρότασης, σχηματίζουν το σκελετό της, δίνουν το δομικό πλαίσιο και το βασικό της νόημα.

Δευτερεύοντες όροι (προσδιορισμοί) είναι προσθήκες (συμπληρώματα) του βασικού νοήματος της πρότασης και προσδιορίζουν ακριβέστερα τους κύριου όρους (ή και άλλους προσδιορισμούς). Ανάλογα κυρίως με το είδος του προσδιοριζόμενου διακρίνονται σε ονοματικούς και σε επιρρηματικούς.

```
graph TD; A[Προσδιορισμοί] --> B[Ονοματικοί]; A --> C[Επιρρηματικοί]
```

Προσδιορισμοί

Ονοματικοί

Επιρρηματικοί

Οι ονοματικοί προσδιορισμοί είναι ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα ή άλλα ισοδύναμα γλωσσικά στοιχεία) που προσδιορίζουν ονόματα.

Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί είναι επιρρήματα ή άλλα ισοδύναμα γλωσσικά στοιχεία που προσδιορίζουν ρήματα κυρίως ή άλλα επιρρήματα.


```
graph TD; A[Ονοματικοί προσδιορισμοί] --> B[Ομοιόπτωτοι]; A --> C[Ετερόπτωτοι];
```

Ονοματικοί
προσδιορισμοί

Ομοιόπτωτοι

Ετερόπτωτοι

Ομοιόπρωτοι

Ουσιαστικοί

Επιθετικοί

Παράθεση

Επεξήγηση

Επιθετικός
προσδιορισμός

Κατηγορηματικός
προσδιορισμός

Ομοιόπτωτοι είναι οι ονοματικοί προσδιορισμοί που εκφέρονται με επίθετα ή ουσιαστικά οποιασδήποτε πτώσης, όμοια με τα προσδιοριζόμενα.

- 1) Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ ἔφη.
- 2) Ὁ κοινὸς ἰατρὸς σε θεραπεύσει, χρόνος.
- 3) Οἱ στρατιῶται κατέλαβον τὰς ἐρήμους πόλεις.
- 4) Οὗτος ἀδικεῖ ὅλην τὴν πόλιν.

Ετερόπρωτοι

Γενικής πτώσης

Δοτικής πτώσης

Αιτιατικής πτώσης

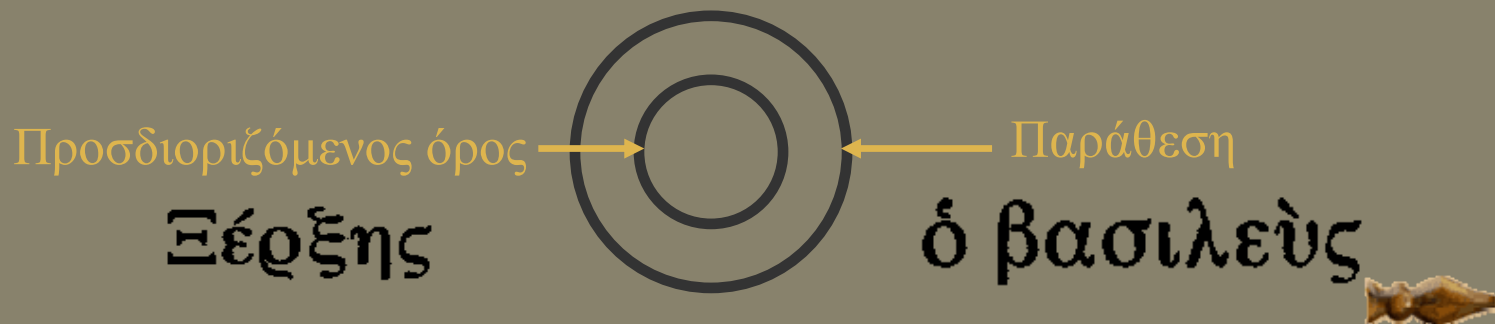
Ετερόπρωτοι είναι οι ονοματικοί προσδιορισμοί που εκφέρονται με ουσιαστικά πλάγιας πτώσης, διαφορετικής από τα προσδιοριζόμενα.

- 1) Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον.
- 2) Ἐκάλεσα τοὺς ἄρχοντας ὑπηρέτας τοῖς νόμοις.
- 3) Θηραμένης ἐστὶ τὸ σῶμα εὖρωστος.

- 1) Κρίτων ἦν μαθητὴς Σωκράτους.
- 2) Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπῆλθον.
- 3) Οἱ πονηροὶ εἰσιν ἀλλήλοις ὅμοιοι.
- 4) Ἡ ὁμιλία τοῖς κακοῖς ἐστὶν ἐπικίνδυνος.
- 5) Πελοπίδας ἦν ἄλκιμος τὰ πολέμια.

Παράθεση

◆ Παράθεση λέγεται ο ομοιόπτωτος προσδιορισμός που παραθέτει στον προηγούμενο προσδιοριζόμενο όρο το κύριο χαρακτηριστικό του γνώρισμα. Στην παράθεση βαίνουμε από μερικές σε γενικές έννοιες. Ο προσδιοριζόμενος όρος είναι ουσιαστικό κυρίως ή προσωπική αντωνυμία. Η παράθεση ισοδυναμεί με αναφορική πρόταση, που αποδίδεται στη Νέα Ελληνική – με τον προσδιοριζόμενο όρο πάντοτε – ως έχει ή με αναφορική πρόταση. Η παράθεση μπορεί να παρασταθεί γραφικά ως εξής:

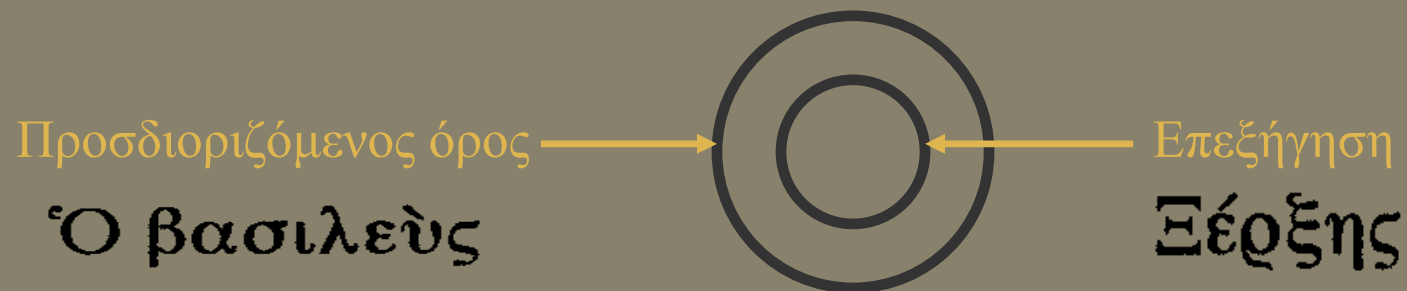

1) Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐστράτευσαν ἐς Ζάκυνθον τὴν νῆσον.

2) Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων.

Επεξήγηση

◆ Επεξήγηση λέγεται ο ομοιόπτωτος προσδιορισμός που εξηγεί (διασαφηνίζει) τον προηγούμενο πάντοτε προσδιοριζόμενο όρο, όταν αυτός έχει νόημα γενικό, ασαφές και ακαθόριστο. Στην επεξήγηση βαίνουμε από γενικές σε μερικές έννοιες. Ο προσδιοριζόμενος όρος είναι κατά κανόνα ουδέτερο δεικτικής αντωνυμίας ή ουσιαστικό. Η επεξήγηση αποδίδεται στη Νέα Ελληνική – μετά τον προσδιοριζόμενο όρο πάντοτε – ως έχει ή με πρόταξη του: δηλαδή. Η επεξήγηση μπορεί να παρασταθεί γραφικά ως εξής:

1) Τρέφονται πάντες οἱ ἄνθρωποι νόμοι ὑπὸ ἑνός, τοῦ θείου.

2) Τοῦτο θεωρεῖτε, εἰ τ' ἀληθῆ λέγω.

Επιθετικός προσδιορισμός

◆ **Επιθετικός προσδιορισμός (ΕΠ)** λέγεται το επίθετο που προσδιορίζει ένα ουσιαστικό αποδίδοντας σ' αυτό μία μόνιμη ιδιότητα, γνωστή και σταθερή. Ο ΕΠ συνδέεται τόσο στενά με το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό, ώστε να αποτελεί μαζί του μία έννοια και το ξεχωρίζει από τα άλλα όμοιά του, που δεν έχουν αυτή την ιδιότητα. Ο ΕΠ συμφωνεί πάντοτε με το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό κατά γένος, αριθμό και πτώση. Ο ΕΠ μπορεί να συνοδεύεται από άρθρο.

- 1) Νοῦς ὑγιὴς ἐν σώματι ὑγιεῖ.
- 2) Μετὰ μεγίστων κινδύνων ἀγωνιζόμεθα.
- 3) Οἱ Ἀθηναῖοι πλείστων ἀγαθῶν αἵτιοι ἐγένοντο.

Κατηγορηματικός προσδιορισμός

♦ Κατηγορηματικός προσδιορισμός (ΚΠ) λέγεται το επίθετο που προσδιορίζει ένα ουσιαστικό αποδίδοντας σ' αυτό, τη στιγμή της ενέργειας του ρήματος, μία παροδική ιδιότητα, που διαρκεί όσο και η ρηματική ενέργεια. Ο ΚΠ διαφοροποιεί το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό από τον εαυτό του, το ξεχωρίζει δηλαδή από το ίδιο το ουσιαστικό, το οποίο σε άλλη χρονική στιγμή θα μπορούσε να έχει μία αντίθετη ιδιότητα. Ο ΚΠ συμφωνεί πάντοτε με το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό κατά γένος, αριθμό και πτώση. Ο ΚΠ δεν συνοδεύεται ποτέ από άρθρο. Γενικά, εάν ένα άρθρο επίθετο βρίσκεται πριν ή μετά από ένα άρθρο ουσιαστικό, είναι κατηγορηματικός προσδιορισμός αυτού. Ως ΚΠ λαμβάνονται συνήθως τα επίθετα :

ἄκρος, μέσος, ἔσχατος, πᾶς, ἅπας, σύμπας, ὅλος, μόνος
και οι αντωνυμίες:
αὐτός, ἕκαστος, ἑκάτερος, ἕτερος, οὐδέτερος, μηδέτερος, ἀμφότεροι.

- 1) Μισῶ κακὸν τὸν ἄνδρα.
- 2) Κατέλαβον τὰς πόλεις ἐρήμους.
- 3) Διὰ μέσης τῆς πόλεως ῥεῖ ποταμός.

Οι ονοματικοί προσδιορισμοί στη Νέα Ελληνική

Ισχύουν όσα και στην Αρχαία Ελληνική, μόνο που οι ονοματικοί ετερόπτωτοι προσδιορισμοί βρίσκονται σε γενική ή αιτιατική πτώση (η Νέα Ελληνική δεν διαθέτει πτώση δοτική, που έχει επιβιώσει μόνο σε ορισμένες στερεότυπες εκφράσεις με επιρρηματική σημασία π.χ. εντάξει, εν ολίγοις, βάσει κ.λπ.).

- ❖ Οι επιστήμονες έχουν ένα δυνατό όπλο, τη σκέψη.
- ❖ Ο Γεωργιάδης, ο καθηγητής, λείπει.
- ❖ Ο καλός карабоκύρης στη φουρτούνα φαίνεται (ΕΠ).
- ❖ Κατάχλωμος ο παπάς κοίταζε το νερό (ΚΠ).
- ❖ Είναι ένοχος φόνου (γενική ως ετερόπτωτος προσδιορισμός).
- ❖ Το ποτάμι ήταν βαθύ τρία μέτρα (αιτιατική ως ετερόπτωτος προσδιορισμός).